

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL :

In România un an . . . . . 10 lei
„ „ „ sease luni . . . . . 6 „
In toate țările uniunii postale un an 12 „
„ „ „ „ sease luni 7 „

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTĂ

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR :

C. RĂDULESCU-MOTRU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMĂR :

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitari de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină
1/2 pagină : 10 lei.

No. 5.

DUMINICĂ 9 NOEMBRE 1908

Vol. 5.

SUMARUL :

NOUȚĂȚI :

Opinia publică din Italia față de România. Scrisorile d-lor Francesco Bertolini, A. Graf, Cesare Lombroso, Pasquale Villari, C. F. Gabba, Roberto Bracco.

POLITICĂ :

C. I. STOICESCU. *Toleranță și respect în discuțiune.*
DR. TIH. R. GJORGJEVICI. *Din Bosnia și Herțegovina.*

LITERATURĂ :

RADU D. ROSETTI. *Un onorar macabru.*
PAUL BOURGET. *Învier.*

PEDAGOGIA :

LT. N. NEGREANU. *Vizitarea câmpurilor de luptă de către tinerime.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI :

N. EM. TEOHARI. *De ce profesorii noștri sunt sceptici.*
E. S. Bialgebra de Emanuel Grigoraș.

NOUȚĂȚI

Opinia publică din Italia față de România.

După intrunirea naționalistă ținută la Dacia în ziua de 19 Octombrie trecut, Directorul *Noii Reviste Române* a trimis mai multor publiciști și oameni de știință din Italia următoarea scrisoare :

București 20 Octombrie 1908.

Domnule,

Ultimele evenimente petrecute în peninsula Balcanică și cu deosebire anexarea în modul știut a Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria, evenimente care din nenorocire coincid cu fapte de oprimare politică îndreptate în contra Românilor ce trăesc sub coroana ungară, au emoționat adânc opinia publică română și au dat ocaziune la mai multe meetinguri naționale, a căror tendință a fost în defninitiv o tendință anti-austriacă.

În aceste zile de neliniște s'a pronunțat și numele Italiei, dar cu o oarecare rezervă. Unii, și cei mai

numeroși, consideră Italia ca pe o puternică aliată naturală a poporului român, din cauza comunității de origine, a tradiției și a intereselor comune între Italia și România; alții, în minoritate negreșit, deduc din faptul alianței politice a Italiei cu Austro-Ungaria, ca o concluziune necesară: dușmănia Italiei pentru toate popoarele neprietene Austro-Ungariei.

Ne adresăm Domniei Voastre, Domnul meu, nu ca la un om politic, ci ca la un om care prin activitatea sa publicistă reprezintă opiniunea publică italiană, și o ilustrează chiar pe aceasta, față de noi străinii, și vă rugăm să răspundeți, *dacă sentimentele inimii D-voastră, ca italian și om cult, răspund sau nu speranțelor pe care și le pune majoritatea poporului român în Italia?*

Corespund sau nu, după părerea D-voastră, dorințele acelor Români cari vorbesc de o alianță cu Italia, simpatiei tainice și reciproce între cele două popoare, sau numai unei exploziuni sentimentale de moment?

Răspunsul D-voastră, va fi publicat în *Noua Revistă Română*, și nu ne îndoim că el va contribui mult la o bună orientare a politicei române în viitor.

Primiți, D-le asigurarea celor mai distinse sentimente.

C. RĂDULESCU-MOTRU.

Bertolini Francesco.

Profesor de istoria veche la Universitatea din Bologna și rector al acestei universități.

Născut în 1836 la Mantua, d-l Bertolini e unul din cei mai autorizați istorici ai Italiei, specializat în istoria veche a Italiei și mai ales în istoria romană. Din numeroasele sale lucrări putem cită :

«Storia primitiva di Roma» (1860) 3 vol.
Storia del Medio Evo (1866).
Studii critici intorno al regno di Odoacre (1869).
Storia d'Italia sotto le dominazioni barbariche (1876).
Storia del risorgimento italiano (1837—88).
Le rivoluzioni italiane del 1820 e 1831 (1886—87).
Bologna nella storia del risorgimento italiano (1887).
Storia di Roma (1890) și multe manuale de istorie pentru uzul școalelor.

UNIVERSITATEA DIN BOLOGNA   Bologna 10 Noembrie 1908.
Rectorul

Distinse Coleg,

Îmi faceți cinstea de a-mi cere părerea în privința sentimentelor Italienilor față de Români. Vă pot răs-

punde că sunt sentimente de deplină frăție, care au o bază de granit cimentată de 18 secole.

Alianța politică a Italiei cu Austria e un fapt care interesează numai politica guvernului și a diplomației; ea nu ocupă spiritul națiunii care în schimb nu poate îndepărta gândul și judecata sa dela suferințele ce a îndurat Italia în timpul lungii dominațiuni austriace și care nu poate pricepe în lealitatea sa îngenuă cum acest gând a putut lipsi din politica guvernului nostru.

Și de aceea Românii, victime astăzi ale aceleași opresiuni politice, pot conta pe simpatia Italiei, care la nevoie nu va ezită să se manifeste cu fapte concrete și pozitive iar nu numai cu simple manifestări platonice.

Primiți, vă rog, distinsse coleg, expresiunea sentimentelor mele de solidaritate națională.

Al D-voastră devotat.

FRANCESCO BERTOLINI

Arturo Graf.

Poet și literat, vechiu profesor de limbile și literaturile neolatine, profesor de literatură italiană la Universitatea din Turin. D-l Graf, unul din cei mai de seamă critici literari ai Italiei, e născut la Atena la 1848. Își petrece vârsta copilăriei în țara noastră în județul Brăila; după ce studiază dreptul la Neapole, revine din nou în România și are timpul să se ocupe spre a cunoaște țara și poporul în mijlocul căruia trăește. Astfel o broșură apărută în 1875 «*Della poesia popolare rumena*» ni-l arată ca un cunoscător al sufletului nostru național, în cele mai frumoase părți ale sale, în poezia populară.

Activitatea d-lui Graf se desfășură în mare parte în studiarea multor probleme literare. Incepând cu lucrările sale cele mai vechi, găsim studii asupra epicei franceze în evul mediu, epica neolatină primitivă, originile dramii moderne, calitatea tragediei (1876), expunerea științifică a istoriei literare (1877), Prometeu după poezie (1888), mituri, legende și superstiții în evul mediu (1892—93 și multe alte lucrări de critică literară.

Prea stimată Coleg,

Am trăit mulți ani din copilăria și tineretea mea în România și am vorbit limba voastră ca pe a mea proprie.

Răspund scurt și precis:

Orice aprobare, orice îngăduire a oricărui act ce ar atinge sufletul și interesele poporului român, ar fi, din partea Italiei, o greșală și o lașitate.

Cu toată stima, Vă salut.

Torino 8 XI 1908.

A. GRAF
Profesor la Universitate

Lombroso Cesare.

Psihiatru și antropologist, profesor de medicină legală și Psihiatrie la Universitatea din Torino. Profesorul Lombroso e o personalitate marcantă, cu o reputație științifică bine stabilită.

E fondatorul școlii antropologice penale, reprezentată prin Garofalo, Ferri, Lacassagne, Sommer, Kovalewski, Holzendorf, Liszt, Kröepelin ș. c. a.

Onorate Coleg,

Eu am fost în totdeauna și voiu muri, partizan intransigent al deplinei libertăți și celei mai largi dezvoltări a oricărei naționalități, a oricărei credinți. Prin urmare, dacă gem împreună cu voi pentru apăsarea

Sârbilor și a Românilor, nu pot să nu gem și pentru apăsarea Rutenilor ca și pentru aceia a Evreilor din România.

Al D-tale
CESARE LOMBROSO

Villari Pasquale.

Istoric, pedagog și om politic. Fost deputat, senator, fost vice președinte al Senatului italian, ministru de instrucție publică. Profesor de istoria modernă la școala de științe superioare din Florența.

Primele sale cercetări istorice apar sub titlurile: «*La storia di Savonarola e dei suoi tempi*» (2 vol. 1859—61 a doua ediție 1887) și Niccolò Machiavelli (3 vol. 1879—81—82), opere devenite clasice și cari au fost traduse mai târziu în limba germană, engleză și franceză. Opera asupra lui Machiavelli a fost premiată de către Academia din Turin cu premiul Bresca în sumă de 12.000 lei. Alte opere mai sunt: «*I primi due secoli della storia di Firenze*» (2 vol. traduse și în limba engleză) «*Scritti pedagogici*» ș. a. precum și discursuri rostite ca Președinte al societății Dante Alighieri.

INSTITUTUL SUPERIOR

Florența 9 Noembrie 1908.

FACULTATEA

DE

FILOSOFIE ȘI FILOLOGIE

DECANATUL

Prea Stimate Domn,

Răspund îndată la întrebarea D-v. Italia s'a ridicat și trăește prin puterea principiului de naționalitate.

Ea nu ar putea renega acest principiu fără de a renega însăși existența sa.

Noi am aplaudat în totdeauna cu entuziasm la ridicarea și constituirea tuturor naționalităților, în special la cea a poporului român, cu care suntem și ne simțim frați. Obligațiunile ce ni le impune Tripla alianță nu pot fi o piedică pentru aceasta. Tripla alianță a fost construită pentru apărarea păcii, nu pentru înjosirea naționalităților, a căror distrugere nu ar fi pentru noi pacea, ci ar fi moartea.

Aceste sentimente eu le cred universale în poporul italian.

Cu toată stima, devotat,

PASQUALE VILLARI

Gabba Carlo Francesco.

Jurisconsult italian, profesor de drept civil și de filosofia dreptului la Universitatea din Pisa, de sociologie la școala de științe sociale, senator, etc.

Profesorul Gabba este unul din jurisconșulții savați ai Italiei. Activitatea lui se desfășură mai cu seamă în știința dreptului. A scris numeroase opere de seamă, relative la diferite chestiuni juridice. Competința juridică a profesorului Gabba e recunoscută în lumea juridică. îl vedem consultat în multe procese pendinte în fața instanțelor străine. Intre altele, la 1876 îl vedem consultat împreună cu prof. Dr. Fr. von Holtzendorf (München) cu privire la situația juridică a Principesei Bibescu, fostă Principesă de Bauffremont (Il secondo matrimonio della principessa di Bauffremont e il diritto internazionale), o chestiune de foarte mare interes din punctul de vedere al dreptului internațional.

Ilustre Coleg,

Imi faceți prea multă cinste cu interpelarea ce-mi adresați în scrisoarea Dv. din 3 cor. și o datorie de

curtenie mă obligă să vă răspund imediat, nu însă ca om politic ci, cum însuși îmi cereți, ca particular și ca om de știință.

România, etnograficește soră a Italiei și care a moștenit de la vechii Romani și continuă a păstra valoarea civilă și militară, este, din nefericire prea puțin sau chiar de loc cunoscută marelui majorității a poporului italian. Ea a fost, e drept, obiect de studii și publicațiuni din partea Italianilor (d. ex. Vegezzi Buscalla); aceștia însă sunt puțini la număr și n'au pătruns în popor. Printre acești puțini mă număr și eu, căci am scris într'o revistă italiană cu ocazia congresului din Berlin, luând apărarea României contra diplomației adunate ce voia să-i impună emanciparea în masă a Evreilor indigeni. Această apărare mi-a adus ordinul Coroana României.

D-voastră mă întrebați dacă eu socotesc posibilă o alianță între Italia și România. Trebuie să vă răspund, nu! dată fiind alianța Italiei cu Austria și Germania. Vorbindu-vă însă mereu, nu ca om politic ci doar ca om cu bun simț și de inimă, care are în vedere viața politică a tuturor popoarelor civilizate, eu nu ezit să vă spun că deplor politica maghiarilor față de naționalități și în special față de Români, cari sunt partea cea mai numeroasă din populația regatului Sfântului Ștefan.

Iată cât pot răspunde, ilustre coleg, la întrebarea ce-mi adresați.

Al D-voastră,

C. F. GABBA.

Roberto Bracco.

Cel mai mare dramurg italian în viață. Născut la Neapole în 19 Sept. 1862, Bracco a intrat la vârsta de 17 ani redactor la «Corriere del Mattino». La 18 ani a publicat prima sa carte de povești umoristice «Le Frottole di Baby». În urmă a fost rând pe rând, cronicar, critic de artă, critic muzical și dramatic. Acum când e bine cunoscut în străinătate, colaborarea lui e adesea căutată de ziarele și revistele străine. În tinerețea sa a publicat numeroase versuri în dialect neapolitan, mai ales canzonete pentru muzică, unele semnate altele anonime. De când însă a obținut marele sale succese teatrale el s'a concentrat cu totul în opera sa dramatică. Iată numele celor mai de seamă drame ale sale «Il trionfo», «La fine dell' Amore», «Maschere», «Iufedele» «Don Pietro Caruso», «Fiori d'Arancio», «Tragedie dell' Anima», «Sperduti nel buio», «Maternità», «La piccola fonte».

Dintre toți autorii dramatici italieni contemporani, cel mai cunoscut și aplaudat dincolo de țara lui e fără îndoială Bracco. Piesele lui sunt traduse și jucate cu succes în Franța, Austria, Ungaria, Germania, Rusia, Spania, Argentina, Statele-Unite, etc. Chiar la Teatrul nostru Național s'au jucat odinioară, dacă nu ne înșelăm, «Măștile și Don Pietro Caruso» traduse de d-l P. Sturdza.

Un critic italian, Lucio d'Ambra, vorbind de Bracco și de scrierile sale îl caracterizează în chipul acesta: «În toate dramele sale curg valuri de adevăr, de poezie și de bunătate. Și cum e opera sa, așa e și omul. Aceasta o știu prea bine cei ce cunosc de aproape bunătatea, noblețea personală a acestui scriitor, dragostea lui personală pentru familia sa și soliditatea afecțiunilor sale.

El nu ar trădă niciodată pe aceia cărora le-a întins mâna. Artist pasionat și înflăcărat el se complăce într'o lume ideală de idei și simțiri unde nu-l poate atinge perversitatea oamenilor și în care lucrează cu severitate, în liniște și cu entu-

ziasm. Cine asistă la o piesă a sa, nu poate să nu iubească și să respecte pe artist, înainte de a-i admira opera».

*

Civilizația—care este suma tuturor egoismelor—seacă acum din păcate chiar și în Italia, isvorul poeziei, al sentimentului, al avânturilor eroice și al durerii pentru cine suferă și pentru cine plânge! Chiar și unele tendinți ale unei arte pe care eu o urăsc,—arta dramatică—sunt un omagiu adus forțelor ce nimicesc tot ceea ce este viață a sufletului. Adesea, aceste tendinți sunt simboluri de măriri dorite și aspirațiuni poetice; ele însă nu au decât o valoare coreografică și reprezintă lichidarea *sentimentalismului!*

Spunând acestea, am voit să vă dăstănuesc, în chip leal, un adevăr crud. Românii, în a căror inimă vibrează încă *sentimentul* latin ce nutrește dragostea lor frățească pentru italieni, păstrează o idealitate care în sferile oficiale și în organismele diriguitoare ale celei d'a treia Italii, se stinge pe zi ce trece.

În întrebarea ce D-v. mi-ați adresat se găsește un mare echivoc. D-voastră mi-ați scris aceste cuvinte: „*Ne adresăm nu omului politic, ci omului care prin autoritatea sa de ilustru artist, conduce opinia publică a Italiei*“.

Ei bine, risipiți iluziile d-v.

Emoția adâncă, cu care, după ce am citit scrisoarea d-v., am salutat în gândul meu spiritele cele mai îndrăznețe, cele mai puternice, cele mai nobile, cele mai luptătoare ale României, unde limba lui Dante își regăsește numai decât originile sale, emoția aceea, nu găsește nici un ecou în «*opinia publică italiană*». Da, alți artiști, alți idealști, alți sentimentali ca mine sunt gata, fără îndoială, să culeagă toate florile grădinilor italiene spre a împodobi capetele cele mai mândre ale fraților români; dar aceasta nu are nici o importanță în activitatea de fapt a națiunii italiene.

Noi suntem rămășițele romantismului!

Noi suntem răzvrățiții neputincioși împotriva puterii *positivismului*.

Noi suntem cei învinși!

Numai aceasta vă poate răspunde *artistul*, căruia d-v. v'ați adresat.

Pentru a vă spune însă un cuvânt mai puțin dureros, trebuie să vă vorbesc în numele politiceii. Va fi, se înțelege un cuvânt intim, confidențial, cum trebuie să fie acela al unui frate. Diplomația italiană, mai mult ca oricând e pe cale să facă un joc de echilibru. Alianțele Italiei nu sunt decât un *modus vivendi* oficial. Nu încapă nici o îndoială că ele n'au pecetia sincerității, și nu se poate tăgădui că Italia ca și Franța, pentru a conduce cu siguranță barca sa în viitor, nu va putea să navigheze împotriva vântului care suflă dela Londra.

Londra este astăzi, mașina cea mai mare a politiceii europene.

Aceasta o știe Italia. *Și este bine ca să o știe și România.*

Neapole 13 Noembrie 1908.

ROBERTO BRACCO.

P O L I T I C A

TOLERANȚĂ ȘI RESPECT ÎN DISCUȚIUNE

În numărul dela 12 Octombrie din *Noua Revistă Română*, am citit și reținut o dreaptă cugetare a directorului director al acestei interesante reviste.

«Omul politic, — zice d. Rădulescu-Motru, — cu o mentalitate formată la cultura modernă, este un om *tolerant* pentru convingerile altuia, și înainte de toate este un om *respectuos* pentru discuțiune...

De treizeci de ani urmăresc cu atențiune evoluțiunile politice, și ale oamenilor și ale ideilor la noi, și, nu pot contesta un mare progres și o mai bună îndrumare către un ideal mai înalt. Nu sunt dintre aceia, cari cred că: cu cât societatea politică pășește mai departe în civilizațiune și în cultură, *moravurile* se strică și *caracterele* dispar. Socotesc, din potrivă, că cultura îndreaptă pe om, îi înalță sufletul și-l călăuzește a fi bun și folositor pentru societatea în care trăește.

Nu mă sfiesc a mărturisi că sunt admiratorul fanatic al generațiunii de oameni politici, cari au trăit și au făcut atâtea acte mari pentru țara noastră, în a doua jumătate a veacului trecut. Când privim înapoi la greutățile, prin cari au trecut ei, când vedem tăria de caracter, puterea de convingere cu care au luptat, credința în triumful ideilor de cari erau pătrunși, și rezultatele admirabile la cari au ajuns, pare că ne găsim prea mici noi, cei din generațiunea de acum, față de acei bărbați mari cărora le-a fost dat a scrie primele pagini politice în istoria țării noastre.

Este firesc să-i admirăm, și să-i luăm de pildă în acțiunea politică, ce căutăm a desfășura. Dar este un lucru bizar, cum în această admirațiune și în această pilduire, ne cam despărțim și vederile noastre se îndreaptă în direcțiuni diferite, pe nesimțite; de multe ori, vedem în trecut miragiul tendințelor noastre viitoare, și în mod fatal ridicăm mai presus suvenirul și memoria omului politic, ale cărui idei și tradițiuni le urmărim noi astăzi.

Vi s'a întâmplat, de sigur, a vede că mulți din oamenii noștri politici, trăesc mai mult cu amintirea lui Ion Brătianu; se inspiră din marile acte ale vieții lui politice; îi reproduc cuvintele în discursurile ce rostesc; reamintesc adesea episoade din trecutul lui. Între liberali, aceștia sunt cei mai mulți. Și, cum o mărturisiam altădată, pare că din mormânt tot el imprimă, până mai deunăzi, drumul pe care-l urmă partidul liberal!

Alți liberali, au trăit cu suvenirul viu al lui Rosetti: aceștia sunt mai puțini la număr astăzi. Cine n'a auzit cu câtă căldură, cu cât entuziasm, răposatul Take Giani, fostul președinte al Camerei, vorbea de tradițiunile rosetiste și de ideile înaintate pe cari el le-a propovăduit!

Mulți au pus și pun în evidență actele mari ale lui Mihail Cogălniceanu. Alții evoacă cu venerațiune pe Alexandru Lahovari.

Pentru noi, toți aceștia și mulți alții, sunt vrednici

fii ai Țării, cari au pus unul o cărămidă, altul mai multe la temelie edificiului național al României moderne. Dacă amintirea lor ne este scumpă, fie și cu oarecari preferințe mai mult pentru unul decât pentru cel-alt; dacă vorbim azi încă de ei și de faptele lor, este dintr'un sentiment de *respect* pentru ideile lor și de *admirațiune* pentru convingerile și bărbăția lor.

Dar în luptele noastre politice de acum, influența trecutului se perde din ce în ce mai mult și pare că unii din noi nu numai că suntem arzători de a ne emancipa cu desăvârșire de acel trecut, care s'ar zice că ne apasă, dar căutăm să aparem sub o formă nouă, sub care se ascunde câte odată un ideal laudabil, de multe ori un oportunism calculat.

Programele partidelor politice, profesiunile de credință, discursurile de întruniri publice ori din parlament, sunt o luare la întrecere între oamenii zilei, spre a arăta care mai de care, cât este de înaintat în vederile și concepțiile sale. De bună seamă, această emulațiune ar avea dreptul la admirațiune și laudă, dacă ar fi totdeauna pornită din convingere și nu ar ascunde un mijloc nou, mai modern, pentru ca unul sau altul să se pună în evidență, fără a da multă importanță la alegerea mijloacelor ce întrebunțează, pentru a atinge scopul urmărit.

Nu e de mirare, — când cineva observă așa ceva, fie în apucăturile adversarului său, fie chiar în acelea ale unui coreligionar politic, — că acel simțământ de *toleranță* pentru convingerile altora, de care vorbea d. Rădulescu-Motru, și *respectul* pentru discuțiune, să meargă cam schiopătând.

Afară de aceste rare, dar vătămătoare exemple, pe cari le întâlnim în viața politică, și cari fac ca discuțiunea cestiuilor de principiu să scadă mai jos, putem să mărturisim cu oarecare simțământ de mândrie, că oamenii politici își acordă unii altora astăzi și *atențiune* și *deferență*, chiar în aprinderea celor mai animate discuțiuni.

Un amic politic îmi observă, mai deunăzi, că spiritul de *disciplină* în partide (înțelegea partidele istorice dela noi) se perde din ce în ce, și acestei împrejurări, îmi zicea el, se datorește și *slăbiciunea* partidelor (și atențiunea sa se îndreaptă mai cu deosebire spre partidul liberal). Eu cred că amicul meu se înșală în aprecierile ce face. Diversitatea părerilor nu pot slăbi un partid; cel mult îl pot frământa în discuțiunile, ce trebuie să aibă loc între membrii săi; dar evident este, că soluțiunile la cari se poate ajunge, sunt cu atât mai bune și mai folositoare, cu cât discuțiunea a fost mai întinsă asupra lor.

A confundă *disciplina* de partid cu *suprimarea discuțiunii* este o regretabilă greșală, și dacă vre-odată această confuziune a fost voită, pentru a grăbi soluțiunile, partidele s'au resimțit; și de multe ori a fost nevoie de a se reveni, în timp foarte apropiat, asupra unor hotărâri luate cu repezițiune și impuse majorităților cu autoritismul disciplinei de partid.

Nu doară că noi nu simțim, că în partidul în care suntem este bine să fie o *unitate* de vederi, pentru ca o anumită cestiune, o anumită reformă, să se impună cu tărie și autoritate, când toți membrii îi dau

asentimentul și sprijinul lor; dar ceea ce trebuie să avem în vedere, este că această *unitate* de păreri, să se stabilească printr'un *acord* al membrilor acelui partid. Dacă însă acest rezultat nu este atins, nu este obținut, atunci este și nedrept și periculos, ca certe idei să fie răspândite, ca adoptate de un partid, când ele nu au fost în deajuns discutate.

Și ca să nu vorbesc decât de partidul liberal, care după credința mea a fost premergător în mai toate progresele ce am realizat politicește în țara noastră, voi da spre pildă câteva deosebiri de vederi între membrii acestui partid; deosebiri, cari nu denotă desmembrarea partidului, ci o vremelnică neînțelegere, după cum nădăduesc.

Așa de pildă, plecând de la un punct, pe care nimeni din noi nu'l contestă, acela că: starea țaranului este rea și că trebuie să avizăm cu toții la mijloacele de a o ameliora; ne găsim, cu toate acestea, în divergențe de păreri în privința *marei proprietăți*. Unii cred—și poate că sunt de bună credință,—că marea proprietate stânjenește propresul în bine al sateanului; de aci se conchide la suprimarea (sau cel puțin la reducerea) marei proprietăți. Alții suntem de părere că menținerea proprietății mari este o necesitate la noi, și susținem cu adâncă convingere că avântul nostru economic se datorește mai cu seamă eforturilor făcute de marea proprietate, care a putut da agriculturii noastre și o mai mare extensiune, și o mai bună îndrumare, grație capitalurilor de cari dispune și cunoștințelor agricole înaintate,—pe cari a avut putința să le dobândească.

Voiți un alt exemplu tot în domeniul principiilor? Vă voi da marea chestiune de actualitate, cu privire la *lărgirea dreptului de vot*. Unii gândesc, că sufragiul universal ar ridică clasa de jos, și ar aduce mântuirea ei de toate nevoile, de care suferă; alții credem, că în starea în care ne găsim o asemenea reformă ar sdruncina din temelie situația noastră politică și socială și că, departe de a realiza un progres, am copleși prin numărul celor cu un cens restrâns și pe puțini acci alegători în cari mai găsim umbra unei neatârării și curagiul de a lupta în contra amestecului, totdeauna vătămător, al administrației în alegeri.

Știu că mi se va zice de buni prieteni, că asemenea ingerințe un partid își face scrupul de a nu le mai întrebuiți. Dar să mi fie permis a mă arăta cam șceptic în fața unor asemenea afirmări, și a constata că de când se fac alegerile, aproape sub ori-ce guvern, candidaturile oficiale au jucat un prea mare rol, și că alegeri libere în toată puterea cuvântului s'au făcut de rari oameni de bună credință politică, pe cari însă multă lume i-a tratat de *naivi*.

Alegeri tiberie! este idealul, este visul oamenilor politici, cari mai păstrează încă oare cari iluziuni: mărturisesc că mă prenumăr și eu printre aceștia; de aceea s'a încercat în nenumărate rânduri a se asigura independența alegătorului prin *secretul votului*. Dar, efect ciudat al legii,?! Un colegiu electoral dintr'un județ, votează cu același entuziasm (?!) pe liberali, cum votează și pe conservatori, după cum se găsește la putere un partid sau un altul. Știu că sunt *laudabile excepțiuni*,

în unele județe: dar vorbesc de majoritatea cazurilor, sau mai bine de multe cazuri.

Aș putea să măresc numărul exemplurilor, pentru a dovedi diversitatea de păreri între membrii aceluiași partid. Voi mai cită unul, de dată recentă, care este astăzi foarte comentat și către care ne putem îndrepta atențiunea.

Sunt bărbați politici, cari au dat și dau încă o luptă energetică contra *capitalurilor străine*. Din punctul de vedere economic național unii voesc a face totul prin *noi înșine*, și a realiza toate progresele pe terenul economic numai prin capitalurile noastre. Este de netăgăduit, că s'a lucrat mult și s'a obținut mult în această direcțiune, și dacă n'am constată decât multele banci de la sate, al căror capital în total se urcă la milioane, încă avem dovada că mult s'a câștigat pe acest teren, și că spiritul de asociațiune, care se credea că ne lipsește cu totul, se vede apărând, ca prin minune, și dând rezultate excelente, în cele mai multe părți.

Dar sunt alții, și din cei mai cu greutate, cari conservând aceeași dorință de a vedea forțele noastre punându-se la lucru, pentru a face față nevoilor prin capitalurile române, nu înțeleg însă a pune o stavilă împotriva capitalurilor streine. Câte industrii nici n'ar fi născut măcar, dacă am fi comptat numai pe inițiativa și pe capitalurile noastre! Câte altele n'ar fi prosperat, dacă n'ar fi fost ajutate de capitaluri streine. Dintre multe, aș putea cită industria petroliferă.

Mai zilele trecute, noul *Ministru de Comerț și Industrie* rosti la Galați un discurs important, și vorbea nu numai în numele său, ci și în numele guvernului, pe care îl reprezintă: d-l Ministru se declară, fără înconjur, *partizan al capitalurilor streine*, când se simte nevoie de ele. D-l Al. Djuvara, prin discursul său, care a avut un mare răsunet, a căutat să dărâme legenda că partidul național-liberal n'ar primi bucuros participarea capitalurilor streine în întreprinderile comerciale și industriale dela noi. D-sa zicea: «*dacă capitalurile streine vin la noi, ele trebuie să aibă o influență educativă asupra capitalurilor noastre*»; și apoi vorbind de legea asupra încurajării industriei, d-sa afirmă că «*protejarea industriilor se va face fără nici o deosebire de origina capitalurilor...*» Și acestea le spune d-l Ministru, nu numai în fața comercianților și industriașilor, cari sărbătoreau vizita Ministrului, dar și în fața unor numeroși fruntași politici din partidul liberal.

În schimb, cunoaștem cu toți declarațiuni tot atât de categorice, dar în sens contrariu, făcute la ocaziuni, de către alți coreligionari politici, cari joacă un rol preponderant în partidul național-liberal.

Și cu toate acestea n'am văzut urmând după discursul dela Galați, nici polemică contra cuvintelor d-lui Ministru, nici retractare din partea d-sale.

Aci e dovada marelui adevăr, de care vorbeam mai sus, că: omul cult este *tolerant* pentru convingerile altuia.

Poate că acestei toleranțe cată să atribuim faptul că, în partidul liberal, bărbații politici, deși deosebiri în multe chestiuni prin convingerile lor, n'au creat totuși disidență, și n'au împărțit partidul în două tabere până acum.

DIN BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA

Relativ la articolul d-lui Răducanu, publicat sub titlu de mai sus în *N. R. R.* dela 19 Octombrie, primii următoarea scrisoare:

Domnule Director,

Am citit simpaticul articol din No. 2 al „*Noii Reviste Române*“, sub titlul „*Din Bosnia și Herțegovina*“, semnat de d. I. Răducanu.

Vă mulțumesc și D-voastră și autorului articolului pentru cuvintele sincere asupra acestor două țări sârbești. Imi permit însă să-mi iau libertatea a vă ruga să binevoiți a arăta că „*Turcii*“ de cari vorbește articolul d-lui Răducanu — precum și mai toate articolele din presa românească — ca locuitori ai Bosniei și Herțegovinei, nu sunt Turci (ca naționalitate), ci Sârbi de religie mahometană, cari formau odinioară cea mai bună parte a poporului sârbesc. Acești Sârbi în a doua jumătate a veacului XV (cincisprezecelea) au trecut la islamism ca să-și poată păstra proprietățile (moșiile), dar părăsind religieuna creștină și-au păstrat limba lor sârbească și toate obiceiurile și datinele strămoșești.

Nici unul, din acești Sârbi mahometani, nu vorbește altă limbă decât cea sârbească, afară doar de aceia cari se pregătesc anume în școlile turcești pentru posturile de «hoge».

Primiți, vă rog, Domnule Director, odată cu mulțumirile mele pentru publicarea acestor rânduri, și încredințarea distinsei mele considerațiuni.

Dr. T. H. R. GIORGIEVIC
Docent al Universității din Belgrad.

LITERATURA

UN ONORAR MACABRU

Intr'o sală a Palatului de Justiție, pe când se urmează, monoton, votarea unui membru în Consiliul de disciplină, avocații, în așteptarea rezultatului, stau la sfat, spun năsbătii ca să treacă vremea.

Unul, sosit dela o întrunire naționalistă, laudă cuvântarea caldă a unui coleg; pe nesimțite vine vorba de bietul Pană Trefescu, stins mai zilele trecute, — un orator naționalist de forță.

Anecdotele curg.

— Cea mai nostimă a lui Pană să v'o spun eu, intervine în discuție «metrul» Lazăr.

Avea el pe vremuri un samsar, căruia, pe lângă Lalescu, îi mai zicea și Piciu. Mi se pare că acum e polițai prin Moldova. Ce să se pomenescă Pană într'o zi cu Piciu, introducându-i în biurou un client, numai pielea și osul.

— Coane Pană, începù Piciu, să nu vă supărați dac'am îndrăznit, dar am un prieten bun pe care numai D-voastră îl puteți servi. Știu că nu faceți afaceri de felul celei pe care o s'o propue D-nu, dar vă rog eu — pentru mine! E om sărac; e păcat să'l speculeze unul și altul. V'a auzit la Dacia, și deatunci nu vă mai uită...

«Spune domnule Iohan, spune tot ce-ai pe inimă» sfârși Piciu, adresându-se clientului.

— Dă-i drumu, domnule, ce ți-e frică de mine? La avocat e ca la popă! îl încurajă și Pană. Șezi ici, lângă mine, și spune.

Și bietul Iohan Kraht — așa îi zicea ungurului — tremurând și de-abia ținându-se pe scaun, — cu pauze de tuse și de emoție — într'o românească stricată — își spuse tot păsul.

Vreă, săracul, să-și dea Pană cuvântul de onoare c'o să-i ție un discurs funebru la înmormântare. L-a învățat pe el prietenul lui din copilărie Lalescu (de unde naiba prieten din copilărie, că atunci îl cunoscuse pe Piciu, la cârciuma de peste drum) că numai dacă își dă cuvântul, avocatul se ține de vorbă, și a venit să-l roage. Plăteă ca onorariu 100 lei.

Dădu Pană să refuze, «De ce să te gândești la moarte de pe acum, d-le Iohan?» dar Piciu îl zăpăcise cu semnele. Ba s'amestecă și direct:

— Fă-i, domnule Pană, Zău așa, pentru mine! E un prieten din copilărie...

Mai semnele lui Piciu, mai insistența lui Iohan, mai gândul că n'avea franc în casă, însfârșit se convinse omu și primi.

— Da țidulă ceva, nu dați?

— Lasă, domnule Iohan, n'avea grijă; dacă ți-am dat cuvântul, s'a isprăvit. Și apoi, dacă nu m'oi ține de vorbă, ce faci cu țidula» pe lumea cealaltă?

Trecuseră câți-va ani, băuse bietul Pană de mult paralele lui Iohan, și-acu tocă altele, când hop! într'o dup'amiază, când eră cheful mai în toi, cu Piciu la Iordache:

— De când te caut, d-le Pană?! Hai, că'l bagă pe Iohan în pământ...

— Care Iohan? Ai înebunit?

— Ce ai uitat, c'oane? Iohan pe care ți l'am adus să-i ții discursul la înmormântare...

— Ține-i tu! Eu n'am altă treabă?... Ia mai adu un kil, băete!

— Domnule Pană, ți-ai dat cuvântul, zice Piciu grav.

Mai în glumă, mai în serios, iată pe Pană cam candriu, în poarta cimitirului catolic, cu Piciu lângă el, și noi alături.

Groparii tocmai lăsau sicriul.

— Stați! Opriți! Începù să strige ca un disperat.

Groparii se opriră. Popa încremenit cu cădelnița în mână, și neamurile se dădură într'o parte.

— Puneți coșciugul jos, și scoateți capacul! comandă a doua oară Pană, și mai desnădăjduit.

Drept procuror, sau drept ce l'au luat, nu știu. Dar dricarii l'ascultară, — și razele soarelui mângâiară înc'odată chipul încremenit al lui Iohan Kraht.

Parcă'l văd și-acu pe săracu Pană. Când și-a trecut odată mâna prin păr, și și-a deschis haina cu un gest larg, de ce n'a vorbit? De Liga Culturală, de nemurire, de Kossuth, de melancolica toamnă târzie, care se duce și ea ca frunzele îngălbenite din preajmă — de toate însfârșit, umplând ochii de lacrimi întregi asistențe până și nouă tovarășii lui de chef.

La plecare, când să ne suim în tramvai, iată si văduva cu Piciu lângă ea.

— I-am mai cerut ceva biștari, îmi șopti în trecere I-am spus că dacă nu plătește avocatului, nu putrezește mortul. «Zău așa, cucoană, se face strigoi.»

Degcaba refuză Pană cu încăpățănare, madam Iohan nu se lăsă de loc:

— Las' să putrezește, seracu, lase!...

În cele din urmă, l'a convins. El pe noi, și mai repede:

— Doi poli, băeți. Inapoi la Iordache să-i «combatem» în sănătatea lui Iohan Kraht!

RADU D. ROSETTI.

Î N V I E R E

Încet, trist, Elisabeth de Fresne, urcase povârnișul colinei, acoperită de arbori și îngrădită cu un zid, care ținea loc de parc vilei sale. S'așezase chiar pe piatra de pe terasă, pusă aci în zile mai frumoase și de unde ochii ei puteau privi unul din cele mai frumoase peisaje de mare și de munți din câte sunt în Provence, atât de frumos încât a atras acestei părți din apropiere de Hyères, porecla de Costebelle. Jos, vărfurile mai mici și mai mari ale molifților din Alep înverzeau, tremurau la vântul ușor venit din golful care albăstreă în depărtare; închis, de o parte, de cele două și înguste șosele ale peninsulei dinspre Giens, de cealaltă, de limba de pământ întărită dela Bregançon. Insula Porquerolles cu stâncile ei dantelate, Port-Cros cu a sa Vigie, și Levant cu pustiul gol de bălării închideau aci orizontul. La stânga tinerei femei, se întindeau lanțul munților Maures, la poalele căruia Hyères își rânduia în trepte casele sale albe. Și soarele vesel învăluia în nimb pădurea, valorile, insulele, colinele și aparențele acestea din depărtare, — un soare dumnezeesc dela sfârșitul lui Martie, care, mai aproape, alintă vila zugrăvită trandafirii și alecele grădinei de lângă parc cu mimozele lor înflorite, cu chenarele lor de iris vioriu, de garoafe albe și roșii, cu desigurile lor de trandafiri galbeni și de anemone îmbelșugate. În pădurișul de molifți, buruiene, ca arborii de mari, își mișcau în vântul mării ciorchinele lor foarte gingaș de albe, și dafini, cimbrii, mănuchiurile lor de un alb foarte străveziu. Vântușorul ăsta plimbă de colo până colo, cu mireasma de mare, mirosul rășinei amestecat cu al corolelor, și mirosul plantelor sălbatice cu al rosmarinului și al cistelor. De ici de colo, forme de arbori exotici se zăreau nedeslușit: rămurile late de curmalii, ascuțiturile întoarse ale agavelor, bărbile ascuțite de iuca. Și vederea aceasta răpitoare a unei primăveri aproape de orient, se desăvârșea, se fermeca, se înobilă de un farmec și mai curat prin dangătul pios al unui clopot de biserică. Glasul acesta al bisericuței ce stăpânește de pe înălțime tot ținutul și căruia i se zice cu frumoasa denumire de *Notre-Dame de Consolation*, se răspândea în văzduhul luminos, îmbălsămat și încropit, cu ușoare tremurări argintii. Vestea că dimineața aceasta strălucitoare de primăvară eră și dimineața de Paște, și sărbătoarea învierii se potrivea atât de bine cu bucuria de a trăi a tuturilor, pretutindeni răspândită, că firea asta minunată părea, și ea, prin soarele, marea, florile acestea, că vestește biruința Iubirei care a învins Moartea...

II

Vai! eră tocmai sărbătoarea aceasta a Vieței, în Natură și în Biserică, în cerul văzut și în cel nevăzut, care prin această minunată dimineață de Paște, copleșea pe tânăra femeie de o melancolie și mai crudă. Zăbrălnicul negru cu care eră îmbrăcată, care părea de o grație ce înduioșea gingașa frumusețe blondă a sa, povestea o durere, purtată și mai desnădăjduit în inima ei. Blânnii ochi albaștrii ai săi, aproape șterși din pricină c'au plâns prea mult, păreau răniți de lumina strălucitoare a frumuseții zilei. Fruntea veștejită a sa se învăluia într'un gând și mai dureros, la fiecă sunet al clopotului. Pierduse un copil — singurul ei copil — cu patru luni înainte, și, în sufletul acesta de mamă, rana deschisă sângeră și mai mult, privind priveliștea asta splendidă pe care dragul ei André nu va vedea-o, ascultând o rugăciune către Dumnezeu la care ea nu se mai închină, căruia nu i se mai putea rugă de când îi luase copilul. Așezată pe călduroasa terasă, privea cu acea mașinală și nepăsătoare privire de desnădejde. Din toate părțile minunatului orizont se ridicau amintiri pentru ea, și șiruri de cugetări urmau aceste amintiri, cari-i făceau și mai lămurite, și mai nerăbdate cele mai mici amănunte ale nenorocirii sale. Moartea aproape neașteptată a unui băiat de șase ani, luat în câteva zile de o meningită, eră o încercare chiar prea grea. Împrejurări personale măriseră încă povara, și tânăra femeie le împlinea din nou, una câte una, dinaintea acestui peisaj, încărcat pentru ea cu atâta trecut... Apa ogliinditoare a pacinucului golf, eră marea, pe care Ludovic de Fresne, bărbatul ei, trebuise să plece în extremul Orient, cu zece luni mai înainte. Întovărășise pe locotenentul de corabie până la Toulon, soție atât de chinuită, mamă atât de fericită! Și acum, când ar fi avut atâta nevoie de el, spre a putea îndură un lucru groaznic, mii și mii de leghe îi despărțea pe unul de celălalt. Când oare se va întoarce el pentru a-i spune cuvintele ce i-ar redă curajul de a trăi spre a-și face datoria?... Care datorie? Sunetul clopotului ce vestește leturghia, la care răscoala sa sufletească o oprea să ia parte, i-o repetă foarte deslușit. Dacă Doamna de Fresne s'ar fi ridicat în picioare, ar fi putut, pe panglica drumului, care, dela poarta vilei, șerpuește printre copaci până spre biserică, să zărească o trăsură trasă de un poney, și, în această trăsură, doi copii în doliu ca și ea, un băiat de nouă ani, și o fetiță de opt. Țști doi copii, Guy și Alice, erau ai bărbatului său, care i-a avut din căsătoria dintâi. Își amintea ca acum. Când se măritase cu ofițerul de marină, care în acelaș timp îi eră și văr, ce sinceră eră în ea mila pentru amândoi orfanii! Cum își încordase tot sufletul spre a le înlocui pe moartă, până într'atât că la vârsta lor de nouă și opt ani, ei nu știau că ea nu eră adevărata lor mamă! Și când își avusese și ea copilul, cu ce îngrijire se silise să nu arate niciodată acestuia o dragoste deosebită! Nici nu avusese nevoie de sfortare. Câtă vreme cele trei căpșoare blonde alergaseră, se jucaseră, răsceseră în jurul ei, inima firește i se împărțise între câte trele... De ce nu mai eră așa acum?

De ce?... Tânăra femeie n'avea decât să se întoarcă la stânga, către un loc pe care-l cunoștea prea bine

ca să aibe răspunsul la această întrebare. Acolo, peste cele din urmă case din oraș, un scoborâș arată adâncătura unei văi, a cimitirului. Din ziua în care văzuse cu ochii ei, — până aci mersese curagiul său, — micul cosciug al sârmanului André alunecând de-acurmezișul frânghiilor în groapa de curând săpată, o groaznică zguduitură pusese stăpânire pe ea, în potriva căreia zadarnic luptase, luptă mereu și mereu zadarnic; dar, în această dimineață de sărbătoare, o simțise mai tare în inima ei. Nu putea iertă celor doi copii ai bărbatu-său că sunt veseli, tineri, că merg, vorbesc, respiră, că trăiesc în sfârșit, pe când celălalt, cel mic, micuțul ei, zăcea nemișcat în mormânt. Nu numai că încetase de a-i iubi, dar când și când i se părea, și toată ființa i se înfiora de remușcare, că-i ură, ca și cum ei ar fi furat celui care lipseă, partea lui de bucurie, de sănătate, de lumină. Când îi auzea chemând-o: «Mamă» o prindea o dorință bolnăvicioasă și crudă să le strige: «Tăceți, nu sunt eu muma voastră! . . .» pentruca aste două silabe să nu-i mai fie zise de nimeni, fiindcă draga și gingașa gură care singură avea dreptul să le rostească într'adevăr, nu avea niciodată să le mai spună. În dimineața aceea, această pătimase pismă împotriva copiilor ei vitregi, o mișcase și mai adânc. Voise, ca și în alți ani, să le dea chiar ea ouă de Paște. Iși putea îngădui în adevăr această dreptate: cu cât ura aceasta nedreaptă creștea în sufletul ei, cu atât își puneă toată puterea ca să nu trădeze nimic din ea în faptele ei. Copiii veniseră dar în odaea ei. Le văzuse ochii luminați de înfrigurarea nerăbdărei, mâinile lor cari deschideau tremurând ouăle cele mari de lemn vopsit, fețele lor uimindu-se dinaintea lucrurilor pe cari le alesese ea: un ac frumos pentru băețel, și un lanț cu o cruce pentru fată. . . Doamne! Nevinovații dar asprii călăi, cari-i învărtiseră cuțitul în inimă numai arătându-i naiva lor bucurie, plăcerea de a trăi și de a fi pe lume, care înveselea până și hainele lor cele negre! Dar celălalt i s'arătase atunci în gând, cu mustrea c'a fost uitat în ochii ei fără căldură. Un suspin i se suise în gât, pe care totuși avusese puterea să-l înăbușe, și ca să înșele puțin această surprindere îngrozitoare a durerii sale, venise singură, pe când Guy și Alice se duceau la leturghie, să stea pe terasa aceasta pustie. Oare n'ar fi trebuit totuși să știe că rana ei intimă se va întărâta în fericirea asta a naturii întregi, în loc să adoarmă?

III.

Apa din golf oglindea și albăstreă mai departe, insulele își ridicau malurile de râpe viorii de-asupra orizontului fără nori, munții își desfășurau liniile frumoase, desfătătoare, florile își scoteau mirezmele, molitfii din Alep cerneau, strecurau lumina în o pulbere de aur nepipăită, arborii exotici svăcneau sub cerul acesta, ca la amintirea proaspătă a îndepărtatelor locuri, țara firei lor puternice. Numai clopotul tăcuse în turnul sculptat în reliefuri al bisericei. Și în tăcerea aceasta a câmpiei fericite, glasul regretului și al desnădejdei urlă, urlă mereu în fundul inimei de mamă, — ca și glasul răscoalei, și al urei! Inc'odată mai mult, impresiile prea dureroase ce-i dă spre pedepsă nepotrivirea izbitoare,

între această sărbătoare a vieții, răspândită în jurul ei și îndurerarea ei pentru totdeauna, se strângeau în sentimentul acesta straniu de neînvinșă pornire dușmănoasă împotriva copiilor ei celor vitregi. În adâncimile ființei sale intime eră răscoala unei mâini pismuitoare ce o făcea să-i fie rușine fără a o putea stăpâni. Da, pismuiă acestui frate și acestei surori numai pe jumătate a lui André al ei, toată primăvara aceasta pe care mortul ei iubit nu o mai putea trăi, tot viitorul acela nemărginit pe care copilăria lor îl avea dinaintea ei. Se miră singură că-i urăște cu această turbare de mânie, și totuși fără să-și fi putut da altă pricină, decât că numai la amintirea fețelor lor, se simțea în piept mamă vitregă, și, împotriva unor vlăstari ale unei căsătorii dintâiu, simțea o groază plină de pornire furioasă, de care nu s'ar fi simțit în stare. . . Desigur, eră prea nedrept. Dar oare să fie o dreptate în lumea asta? Nu, copiii cei doi nu meritau ca nevasta de a doua a tatălui lor, tocmai aceea căreia cel care lipseă îi încredințase, să-i învăluască pe-amândoi în această ură nedreaptă. Dar și ea meritase oare ca îngerașul ei să-i fie răpit într'un chip atât de neașteptat și de grozav? . . . Femeea aceasta, care fusese blândă și respectuoasă, îngăduitoare și devotată, și care tot mai eră, în faptele ei, prin puterea câștigată a virtuților ei dintâi, suferea acum denaturarea unei dureri prea neîntrerupt de aprigă și de intensă: un diavol de răutate, de sălbăticie aproape, se sbuciumă în ea, și-i zmulse deodată dinaintea acestui peisaj în care totul eră armonie, liniște, frumusețe, fraza aceasta monstruoasă, pe care o strigă tare, cui? firei? Dumnezeului? primăverei?

— «Ah! Dacă ar fi murit cel puțin și unul din ei! . . .»

S'auzi singură rostind aceste vorbe, din cari ieșea turbarea suferinței sale, cu un fel de uimire, care o făcu să se ridice după banca pe care s'așezase. Iși trecu mâinile peste ochi, ca pentru a gonii prin vrăji ispita acestei grozave dorințe, și începă să meargă prin pădure, cu pasul repede acum, ca și cum ar fi vroit să fugă de peisagiul prea luminos, să fugă de vederea drumului pe care trebuiau să se întoarcă copii, să fugă de gânduri, să fugă chiar de ea. Mergă în nemărginitul acestui parc, pe jumătate sălbatic, alegând potecile înguste, aproape de neumblat, pe cari rămurile uscate i s'acățau de rochie, pe cari gogoășele de molitf îi trosneau și-i alunecau subt pași, și unde mâinile îndepărtau neîncetat vre un arborăș cu spini, vre-o rămurea prea mare de buruiănă. Și pe când mergea astfel, lovindu-și, într'o aiurare sălbatică, picioarele de greutatea drumului, degetele de asprimea desigurilor, gândul și el, i se ducea departe, i se ducea mereu. Puternica răscoală de ură ce tocmai atunci o avusese din nou împotriva copiilor se potolise. Dar îi rămăsese în inimă o osteneală și mai mare, cum și conținutul acesta de neînvinșă respingere ce-și mărturisea acum, pe care-l socotea aproape convenit, ca o răzbunare îngăduită a nenorocirii sale. Mergă, și o hotărâre se deslușea în ea, care o chinuise adesea, dar niciodată cu această limpezime ipnotizatoare. La ce bun să urmeze mai departe, față de cele două ființe a căror singură prezență îi eră un chin, povara aceasta, ori mai de grabă comedia aceasta a unei maternități mincinoase? De ce să

nu se scape și de unul și de altul, tratându-i, după cum, la urma urmei, atâția părinți adevărați își tratează pe adevărații lor copii și pe adevăratele lor fete? În loc de a-i ține acasă, cum făcea ea, de ce să nu-i trimită, pe el într'un colegiu, și pe ea într'o mănăstire, spre a rămâne singură cu copilul ei mort, fără a mai auzi în jurul ei aceste glasuri, râsete, jocuri și mișcări ce-i batjocureau suferința? Guy pe care-l știă atât de simțitor, și Alice pe care o cunoștea atât de delicată, nu vor fi fericiți în amestecătura unui internat. Câți alți băețași și alte fetișoare de vârsta lor sufereau, chiar în minutul acesta, depărtarea de familie și cari totuș creșteau și așa? Și apoi, ar fi numai drept de n'ar fi fericiți. Elisabeth mai știă că pe patul de moarte mama lor rugase fierbinte pe tată să-și lase cariera, spre a nu-i mai părăsi, și să-i iubească pentru amândoi. Căci în curând trebuiau să-l aibă numai pe el. Cu câtă milă noua mamă tânără primise odinioară testamentul acesta, și cum îndeplinise această din urmă dorință:

«Fiindcă el servește mai departe, eu nu-i voi părăsi niciodată, eu voi rămâne pururi aci, ca să fiu ce-ar fi fost ea!» A-i alungă pe orfanii aceștia afară din căminul părintesc, ar fi fost oare a ascultă dorința sfântă a moartei, al cărei loc îl luase ea, și pe care jurase, își zisese sie-și vorbă mare, c'o va înlocui? Conștiința îi răspunde foarte bine că nu. Dar muma vitregă odată deșteptată nu mai adoarme așa de iute. Ca o întorsătură ciudată a unei simțiri prea bolnave, cea vie încercă, pentru moarta aceasta, ai cărei copii trăiau pe când al ei nu mai era, o înăcrită gelozie cu privire la trecut, ce strică cu otrava ei atâtea căsătorii de a doua oară, și face, uneori din cele mai bune fapături, cei mai neîmpăcați călăi, cari nu-și dau seama de nimic. Tocmai fiindcă internarea aceasta în colegiu și în mănăstire a trebuit să fie unul din visele rele ale moartei, muma cea nouă gustă un nedeslușit farmec de răsbunare.... Și simțea iarăș că nu era aci decât un început, pasul dintâi pe o cale de cruzime în care nu se va mai opri... Tatăl are să se întoarcă. Și ce-i va spune ea? Aici ispita se făcea și mai vinovată. Ea era singurul martor pe care copiii-l aveau pe lângă marinarul care lipsea. Era atât de ușor să scrie acestui om că nu-i mai putuse ține din pricina cutărui ori cutărui neajuns. Nici n'ar avea chiar nevoie să mintă. Băețelul era din fire mândros, fetița din fire cam răspunzătoare. Până acum Elisabeth neconținut se pusese, cum ar fi făcut și mama, între greșelile orfanilor și strășnicia ofițerului. Să se poarte altfel—nu era oare un drept al ei?—și trimiterea la colegiu și la mănăstire ar părea atât de simplă, atât de folositoare, atât de neapărată!... Poate c'ar fi atins iubirea pe care tatăl o purtă orfanilor! Ce puțin sămănă cu hotărârile ei trecute!.. De ce nu, dacă avea să sufere mai puțin?

IV

Pentru fiecare suflet există o atmosferă de cugetări care îi e firească și în afară de care n'ar putea trăi multă vreme. O simțire nobilă se poate lăsa târâtă în hotărâri nevrednice de ea, și într'o pornire rătăcită

să înceapă a le îndeplini. Inșă nu se poate să-și placă sie-și în această stare. Când tânăra femeie și-a zis: «Hotărârea mea e luată, în opt zile, nu-i voi mai avea acasă», a încercat să nu se mai gândească, nici la copiii aceștia pentru cari avea să fie atât de aspră, nici la mișelia rolului ce trebuia să joace față de tatălilor. Dintr'o pornire firească, se căsni să adoarmă muștrarea de cuget ce se ridică acum din adâncimile atât de curate ale sufletului său, adâncindu-se în amintirea lui André al ei. Chiemă dar mica fantomă, cu o ardoare de regret ce i-o aduse în față din nou, ca și cum nu l'ar fi văzut țepăn în pătișorul lui, cu sârmana lui gură deschisă și fără nici o suflare, cu ochii închiși, cu mâinile ca ceara împreunate pe crucea cu imaginea lui Christ, ca și cum oamenii îmbrăcați în negru n'ar fi bătut capacul pe cosciugul acestui plăpând nimic nemișcat, până mai ieri un copil vesel, fără grije... Era încă lângă ea, cu reflexul acestui soare strălucitor pe suvițele lui de păr aurii... Arătarea se făcū atât de deslușită, atât de apăsătoare că muma încercă neînvinsa dorința de a da o hrană adevărată dragostei sale, trebuința de a face un lucru în care să fie amestecat copilul acesta iubit cu adorare, o poftă pătimașe de a face ceva pentru el.

Incepū să culeagă firele cele mai frumoase printre aceste mănunchiuri de buruieni albe, ca să i le-aducă și să-i împodobească odaia. Din ziua în care rămășițele copilului părăsiseră vila ca să vie la cimitir,—vila aceasta ironic numită Vila Rosă—muma nu lăsase să se schimbe nici un lucru în această odaie. Căpătase făgăduința dela bărbatu-său că îndată ce se va întoarce, va cumpără casa, la început închiriată din pricina apropierei de Toulon, pe când locotenentul de corabie făcea serviciul în acest port. Câte femei, mume, soții sau fice, încercat-au astfel să prelungească existența unei ființe adorate, păstrându-i toate lucrurile ce-i fură cândva cunoscute? Dar mai apoi proteasa acestui cult casnic se duce și ea, și sfintele rămășițe care au fost comoara ei nu mai sunt de cât vechitura de vânzare a unei mobile întrebuițată și ieșită din modă. Cine va învinui o inimă credincioasă că mai apără oarecum, înpotriva unei nimiciri de neînlăturat, cadrul acesta de umile și prețioase lucruri, atât de personale că aproape sunt și ele niște persoane? De patru luni, muma nu lipsise să se ducă, în fiecare dimineață și în fiecare seară în odaia mică în care fiu-său își dăduse cel din urmă suspin. Deschidea chiar ea ferestrele, ștergea praful de pe lucruri, desfăcea hăinuțele ce păstrau forma micuțului trup... Ordinea acestui cult nefolositor și pasionat al cucerniceii sale iubiri sfășiate avea s'o împlinească încă... Mănunchiul de iarbă până într'atât se mărise că era prea greu pentru mâinile ei. Il ținea acum în brațele deschise, și foarte fericită și desnădășduită în acelaș timp de secerișul acesta zadarnic, coboră spre vilă, printre molitfi, palmieri și iuca, toată trandafiric, culoarea bucuriei și a speranței. Dar această tânără femeie blondă era o arătare dureroasă și sfășietoare, toată în negru, cu mănunchiul mirositor de buruieni albe, pornită în mers spre casa cu colori strălucitoare, subț azurul acela străveziu, în grădina aceea înverzită—pe când merge către o piatră de mormânt, spre a o împodobi cu flori și a plânge pe ea!

V

...Mama intrase în vilă pe ușa din dos. atât de adâncită în gânduri, că nici nu luase seama vizitiului care spălă dinaintea grajdului roatele micii trăsurii englezești, ceace însemnă că trista ei preumblare ținuse mult mai mult decât leturghia. Guy și Alice se întorseseră de mult. Intr'adevăr, pe când intră în sala ce dă în odaia mortului, avu o tresărire aproape fantastică văzând ușa întredeschisă și auzind glasuri, glasurile celor doi copii, a căror singură imagine îi chinuise toată dimineața cu o apărare de ură și de nedreptate... Și ce făceau ei, în această încăpere în care ea poruncise să nu intre nimeni, și care ar fi fost de tot întunecoasă, dacă o rază de soare n'ar fi tăiat-o, între crăpătura ferestrei și deschizătura ușei, ca o vargă de lumină? Brațul ei de buruiene strâns mereu la piept, ale cărei băți se îndoiau, se opri s'asculte ce vorbeau mosafirii amândoi, ale căror mișcări nu le deslușă bine, și cu o emoție despre care n'ar fi știut spune de eră desfătătoare sau sfâșietoare, înțelese că fratele și sora numai de jumătate a sărmanului André îi luaseră înainte în plimbarea de iubire ce tocmai făcuse.

În dimineața aceasta veselă, cei doi copii iubitori își amintiseră de tovarășul jocurilor lor, care numai eră aci. Îi culeseră flori din grădină, ca și ea în parc, și, cu o copilărie înduioșătoare, voiseră a lega pe cel care lipseă de sărbătoarea zilei, aducându-i un dar de Paște, ouă cumpărate la ușa biserici.

— «Să punem buchetul aici», zicea Alice. «Îți mai aduci aminte de insectele frumoase aurii pe cari noi le luam pentru el după trandafiri?...»

— «Și coala ouăle», spune glasul lui Guy, «cum am făcut și anul trecut. Eră atât de mulțumit! Cât aș voi să-l mai văd și să-l îmbrățișez!»

— «Nu se poate fiindcă a murit. Dar o să-l găsim iar în cer», răspunse fetița.

— «Dar dac'ar învia?» zise băețușul. «Lazăr a învia și Domnul Nostru... Mă rog de bunul Dumnezeu în toate scriile și în toate diminețele. Și mama, sunt sigur... Ar fi o minune, și atât. Și de ce oare nu ne-ar face-o bunul Dumnezeu? Și, la urma urmelor, se întâmplă și minuni...»

Naivul credincios de nouă ani, care rostea aceste cuvinte, nu se îndoia că într'adevăr la glasul său se împlinea o minune, foarte aproape de el,—o înviere, învierea dreptății și a milii, a iubirii și a datoriei, a virtuților generoase și înalte, în sufletul aceleia ce fusese atât de aproape să ajungă, pentru el și soră-sa, cea mai neîmpăcată mumă vitregă. Surprinzând astfel dovada copilărească a amintirii pe care cei doi orfani o păstrau fratelui lor mort, o mișcare până în carnea cărnii ei, se făcu și o schimbă numai decât înduioșând-o. Guy și Alice cu frica de a fi dojenți, văzură ușa că se deschide largă, și că intră mama, — *mama lor*,—și că le întinde florile ei zicându-le: «Dați-i-le și pe astea cu ale voastre...» și-i luă pe amândoi deodată, strângându-i la pieptul ei, pățimaș, nebun, ca și cum ar fi strâns pe celălalt. Oare nu-i regăseă și pe ei, după ce-i pierduse? Și plângea lacrimile unei dureri deopotrivă, dar înduioșată de iubire, ca și cum sufletul în-

gerului său răpit i-ar fi suspinat încet: «Iubește-i dacă mă iubesc atât!...» Urăcioasa mânie, hotărârile cele rele, invidia crudă, toate isvoarele patimilor josnice se topeau, piereau în aceste sărutări. Încodată mai mult Taina cea mare a înviei, slăvită de Biserică, și văzută în peisagiul acesta de primăvară, se împlineă într'o inimă omenească: Viața gonise Moartea, Iubirea învinsese Ura...

PAUL BOURGET

Noembrie 1908

tradus de Barbu Constantinescu

PEDAGOGIA

VIZITAREA CÂMPURILOR DE LUPTĂ DE CĂTRE TINERIME

Privitor la subiectul acesta, găsim publicat în ziarul militar *La France militaire*, numerele din 1 și 2 Noiembrie a. c., rândurile pe cari le traducem mai la vale, și cari, credem că vor interesa lumea noastră didactică și militară.

«Printre mijloacele de educațiune patriotică a tinerimii, chemată într'o zi să poarte armele și să apere țara, este unul de natură a ridică sufletul tinerilor noștri, și care dorim să se pună în aplicare cât de curând. Acest mijloc e cultul aducerii aminte, glorificării celor care au vărsat sângele pentru patrie, omagiul adus eroilor căzuți cu arma în mână. Nu constă în altceva, decât în a trezi imaginația și inima adolescentului, dându-i o lecție vie de istorie națională, prin vizitarea câmpurilor de lupte.

Organizarea acestor vizite, se poate face după cum se crede de cuviință. Grupurile școlărești, pot fi conduse de institutori, de profesori, de ofițeri în rezervă, de societățile de veterani¹⁾, sau de corpul pregătirii instrucției militare²⁾, cu care s'ar uni adolescenții orașelor, sau satelor³⁾. Lucrul principal ar fi să se creze în această ordine de idei un curent care n'ar fi lipsit de progres în educațiunea patriotică a viitorilor noștrii soldați. Foarte ușor, datorită memorabilelor câmpuri de bătăc Mars-la-Tour, Sedan, Coulmiers, Champagne, etc., se va găsi, în orice departament al frumoasei Franța. un teren, un colț de pământ, unde strămoșii noștrii, părinții noștrii, au luptat pentru apărarea pământului strămoșesc⁴⁾. După cucerirea romană până în 1870, trecând prin evul mediu, timpurile moderne, Revoluția, Imperiul, nu se găsește, pe acest pământ, un loc trist sau glorios, pe care evocându-l, să nu retrăiești pagini din istoria noastră.

În regimente, sunt multe ocaziunile, când tinerii sol-

1) Societăți de asemenea natură, avem și noi, Români.

2) La noi, s'ar îndeplini de instructorii militari, cari predau exercițiile militare în școli.

3) După noua lege, tinerii 19—21 ani sunt la dispoziția ministerului de război.

4) La noi: Rovine lângă Craiova, Calafat, Corabia, Radovan, Drăgășani, R.-Vâlcea, Târgoviștea, Posada (valca Prahovei), Călugăreni, Giurgiu, Rovine în Ialomița, Brăila, în Dobrogea, valea Jiului în munții Gerjului, valea Oltului, Răsboeni, valea Albă, Ruginoasa, Reșca, Islaz, etc.

5) Chiar în acest an, armata franceză, a avut manevrele mari în regiunea de luptă a lui Napoleon Bonaparte.

dați pot fi învățați să cunoască faptele războinice ale părinților, folosind orice împrejurare: marșuri, manevre, etc., pentru a-i face să viziteze câmpurile de luptă, monumentele ridicate întru memoria apărătorilor patriei, etc. Acest obicei există, e adevărat, în multe regiamente ¹⁾.

În asemenea caz vizita trebuie însoțită de o alocuție spusă de un ofițer ²⁾.

Este bine a se completa și generaliza acest învățământ moral, mai bogat în rezultate utile ochilor și sufletului, decât cursurile de comptabilitate comercială, sau de stenografie. Este un mijloc excelent de a prefăce opera de educațiune morală, indispensabilă astăzi. Este teoria cea mai practică și cea mai roditoare.

Școala, mai întâi, regimentul mai în urmă, ar trebui să învețe pe tinerii noștrii francezi, ceeace trebuie să știe din istoria lor.

Constatăm, nu fără un sentiment de rușine, că tinerii soldați, inteligenți, cu oarecare instrucție, sunt străini de Valmy, Iena, sau Sedan, ba chiar Metz ³⁾.

În Germania, se întâlnesc aceste vizite școlărești pe câmpiile de luptă. Grupe nenumărate organizate de veteranii bavarezi, vin până în Franța să viziteze, în timpul vacanțelor, câmpiile de luptă dela Loara, dela Nord și Est.

Preocupați de educația patriotică a rasei noastre, care astăzi, mai mult ca ori când, trebuie să fie îndeplinită, urmărită, întregită, cu o largă activitate, după cum impune nevoia, spre a combate progresele doctrinelor nefaste ale antimilitarismului, sau ale umanitarismului ⁴⁾), propovăduite de creerii bolnavi, — trebuie să punem totul în lucrare pentru a întări inima tinerilor, a le îmbogăți sentimentele generoase, spiritul de sacrificiu.

Dar și mai mult trebuie vecinii noștrii, căci, istoria noastră abundă mai mult, decât a lor, în fapte ilustre, ostășești, sau în exemple de devotament, de lupte pentru cinstea și păzirea neatârării, de aceea trebuie să se creeze, să se organizeze la noi vizite pe câmpiile noastre de luptă.

Tinerii vor putea, în timpul pioaselor pelerinaje, să dobândească energia, curajul trebuitor pentru ziua primejdiei, și în noi se va naște, acel nobil simțământ, ca o flacăra sublimă, acea iubire de țară, care ne va da victoria ⁵⁾.

I. T. N. NEGREANU.
Caracal.

1) La noi, elevii liceului Carol din Craiova, vizitând câmpia Bulgariei, unde în războiul 1877—1878 Românii au luat parte, d-l Col. Marcu, însoțindu-i împreună cu d-ii profesori, pretutindeni a dat toate explicațiile cuvenite.

2) Pe mulți dela noi — vorbesc de tinerii învățați, ca să zicem așa, — numai paradele militare, cu muzica zguduitoare, îi atrage și le amintește sărbătorile naționale, izvorite din faptele gloriosului nostru război pentru neatârare. Fără răutate, mărturisesc că am întâlnit tineri sus puși, cu carte, cari n'au știut când s'a luat Grivița și când a căzut Plevna.

3) Doctrina, care, mulțumim lui Dumnezeu, nu există la noi în țară, căci spiritul Românului arată respect oșterii noastre.

4) E un început bun, de câțiva ani, cu excursiunile școlărești încurajate și ajutate de onor. minister al școalelor. Bun gând, a avut același, ca ofițerii să țină prelegeri elevilor gimnaziști și licealiști, din istoria patriei. (Notele sunt ale traducătorului).

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

DE CE PROFESORII NOȘTRI SUNT SCEPTICI

I

Ori de câte ori vine vorba despre profesori, aceștia foarte adesea, dacă nu totdeauna—sunt învinși de a fi niște oameni cu desăvârșire sceptici. Această învinuire nu e cu totul lipsită de temei și lucru se poate explica.

Dacă cercetăm pricinile cari împing mai cu deosebire pe profesori la scepticism, vom vedea că ele sunt de două feluri: unile cu un caracter mai mult sau mai puțin subiectiv, isvorând din chiar pregătirea trebuincioasă carierei lor,—altele, oarecum extrinsece, datorite pildelor ce zilnic le întâmpină în cale. Între cele dintâi s'ar putea prenumăra și tensiunea de spirit, încordarea silită și prelungită la care au fost supuși până să-și dobândească locul. Energia nu e ceva nesfârșit, orice cheltuială făcută fără socoteală într'o parte, lasă în urma ei un gol, ale căreia urmări dăunătoare se răsfrânge, încet și pe nesimțite, asupra întregului fond sufletesc. După obosală, totdeauna, vine acalmia, toropeala, dezinteresarea; vine trista desprindere de lucruri, pasivitatea rece și tot cortegiul ei de renunțări.

Unii dintre profesori rămân în această stare sufletească pentru tot restul vieții lor, mulțumindu-se cu ritmul adânc monoton al traiului de azi pe mâine, fără năzuinți și fără sbucium; iar alții, cei mai inteligenți, în chiar toiul luptei, se pun la adăpostul speculațiilor morale, în umbra perspectivelor fumurii, de unde privesc lumea de sus, așa de sus, că abia dacă o mai zăresc.

Netăgăduit că aceștia din urmă, dacă ar lua o poziție mai hotărâtă în fața prefacerilor dela noi, ar aduce multe și reale servicii. Atitudinea lor e nobilă, de sigur, nu știm însă dacă e și folositoare—cel puțin în ceiace privește starea lucrurilor de azi. Spui unui profesor că cutare om e rău.

— Dar lumea a fost așa totdeauna, îți răspunde el.

— Cutare e nespun de bogat, are atâtea mii de poioane numai în județul...

— Moft. Noi avem întreg universul de care profităm în altă măsură.

— D-l X se trage din o foarte veche familie, despre care se vorbește și în hrisovul...

— Dar care familie nu e veche? Cine ar putea spune că, în prea îndepărtatul nostru trecut, n'am avut bogăți și săraci, șefi și sclavi, că nu ne-am înrudit cu un prinț nobil sau cu un bandit ordinar?

Și dialogul acesta, pe care l-am putea prelungi încă multă vreme, în cele mai strânse limite ale adevărului, nu-și schimbă caracterul nici când este îndreptat asupra altor lucruri mai grave. Aici întâlnim fără îndoială o parte din efectele culturii, care, în detaliul fenomenelor, caută numai ceiace este general și durabil, ceia ce încapă în cadrul unei legi.

Sforțarea de a judeca lucrurile după raporturile ce le leagă și obișnuința de a privi sistemele în totalitatea lor, pentru a le pune într'o vedere mai sintetică, de unde gândul să le poată stăpâni, — sunt două însușiri

de un vădit folos, pentru că duc la închieri mai drepte, mai conforme cu realitatea. Slăbiciunea, însă, stă acolo, că foarte mulți se mărginesc a face încheeri, și numai încheeri, nedându-și nici o osteneală pentru a le traduce și în fapt. Această lacună, evident, nu o putem pune întreagă numai în socoteala culturii. La o mică parte ea își găsește explicație în temperament; la cei mai mulți, însă, în condițiile și evenimentele de care zilnic se lovesc.

Iată câteva exemple.

Exemplele le iau din «era legalităților», căci după cum se știe, învățământul nostru secundar are două ere însemnate: era ilegalității și era legalităților. Această din urmă datează dela celebra decizie din 7 Iulie 1907 când, dintr'un singur condei, s'a anulat peste 150 numiri de profesori.

Motivele cari au determinat această eroică decizie, se găsesc publicate în «Monitorul oficial» cu data de mai sus, de unde cităm:

1. Orele libere n'au fost publicate în întregime.
2. Pentru trebuințele unor anumiți candidați, s'a mers până a se luă profesorilor titulari materiile pe care le posedau de ani de zile și pentru cari erau abilitați, dându-li-se materii streine și la care nu se pricepeau, pentru cei ațuți în vedere.
3. Sunt chiar cazuri de numiri la catedre cari nici nu există.

Acum, când cunoaștem principalele încălcări din era ilegalităților, să vedem și măsurile de îndreptare din era nouă. Nu vom cită decât numai câteva cazuri, pentru a nu prelungi prea mult articolul.

1. Imediat după anulări, un candidat a fost numit la catedra de limba greacă, dela liceul din Bacău, catedră nepublicată în «Monitor».

Adică: «*Orele libere n'au fost publicate în întregime*».

2. La doi profesori din Pitești li se iă orele din specialitatea principală și li se dă altele streine.

Adică: „*Pentru trebuințele unor anumiți candidați, s'a mers până a se luă profesorilor titulari materiile pe cari le predau de ani de zile*”.

3. La liceul din Pitești se numește un candidat pentru catedra de limba franceză, catedră neexistentă, toate orele de franceză fiind ocupate de titulari.

Cu alte cuvinte: „*Sunt chiar cazuri de numiri la catedre cari nici nu există*”.

Dar lista e lungă, lungă.

Cevă mai mult, această stranie «reintrare în legalitate» pare a se fi erijat în sistem, căci decizia dela 7 Iulie 1907 o vedem apărând din nou, în 1908, sub altă formă. Iată, în adevăr, adresa pe care inspectoratul secundar o trimete unui mare număr de profesori:

Domnule Profesor,

Constatându-se că d-voastră a-ți fost numit (de d. Haret) *) la ore care nu s'au publicat prealabil în «Monitorul Oficial» și că numirea d-voastră este lovită, conform legii, de nulitate, am onoare a vă face cunoscut că Ministerul a hotărât să publice din nou orele la cari funcționați... etc.

Director. CONST. G. IONESCU

Asemenea adrese au fost distribuite, în termen mediu, cam câte 3 de fiecare liceu și câte 2 de fiecare altă școală secundară, ceea ce arată că sub actuala administrație s'au făcut peste 130 numiri ilegale, la care s'ar mai putea adăoga încă, vre-o 60—70 detașări. Așa dar, într'un caz de schimbare a guvernului, noul ministru ar trebui să facă 200 dizlocări cel puțin, pentru a re-reintră în legalitate!

Orice alte comentarii le credem de prisos; ele ar putea să strice înțelesul celor ce se desprinde din simpla enumerare a faptelor.

II.

Dar era actuală mai e și era pedagogiei. Niciodată par'că nu s'a făcut mai mult caz de pedagogie, în sferile înalte ale ministerului de instrucție, ca acum. Declaram dela început, că noi nu suntem un dușman al acestei științe, din potrivă. De aici, însă, nu urmează că trebuie să primim cu ochii închiși și fără discuție, tot ceea ce ni se propune sub această pompoasă firmă. În pedagogie, ca în orice altă știință abuzurile și exagerările sunt foarte periculoase, pentru că pot să discrediteze până și principiile cele mai bune. Să luăm de pildă principiul schimbării orelor de curs la fiecare început de an, principiu la care actuala autoritate școlară pare că ține mai mult ca la orice.

Pedagogii susțin, într'adevăr, că rezultatele educative sunt mai satisfăcătoare, când unul și acelaș profesor predă mai multe materii la o clasă. Profesorul va fi în măsură atunci să stabilească un raport mai drept între diferitele materii cerute de program, neavând nici un interes să exagereze însemnătatea uneia în dauna celeilalte. Va cunoaște pe de altă parte mai bine, ce și cât poate fiecare elev, pentru că are prilej să stea în contact cu dânsul timp mai îndelungat. Sistemul acesta se recomandă mai ales pentru clasele inferioare, sistem care dealminteri a fost aplicat și la noi, acum 15—20 de ani în urmă, în clasele I divizionare, unde nu funcționau decât 3 profesori cel mult: 2 pentru partea literară și unul pentru partea științifică,

Când a început să se aplice noua lege a învățământului secundar — adică tocmai când eră timpul — nu s'a ținut nici decum seamă de principiul acesta, distribuirea orelor făcându-se la întâmplare și absolut fără nici o noimă. Evident că acum ar fi greu să se revie la sistemul de a avea câți mai puțini profesori pentru o aceeași clasă. Autoritatea școlară însă, în materie de pedagogie, nu se simte niciodată încurcată, ea a găsit un mijloc foarte ingenios de a bate apa în piuă: rotația. Profesorul de latină dela clasa V-ea e trecut la a VI-ea, cel dela a VI-ea la a V-ea — și gata reforma. Noi nu înțelegem de loc, dar absolut de loc, rostul acestui perpetuum mobile la care sunt supuși profesorii la fiecare 1 Septembrie.

Să fie oare în vederea perfecționării metodei? Dar ce poate câștiga un profesor, ca metodă, dacă, tocmai când se așteptă mai puțin, se vede schimbat cu o clasă în sus sau în jos? Cunoaștem cântecul: acesta e un mijloc prin care se înlătură rutina; când un profesor stă prea mult într'o clasă, devine tipicar. Să ne oprim

*) Cuvintele din parenteză lipsesc din original, dar ele se subînțeleg.

puțin asupra acestei afirmațiuni; ca să vedem până la ce punct este ea întemeiată.

Iată un profesor care predă istoria în clasa VIII-a de mai mulți ani de zile. Aci se face istoria națională. El a căpătat drag de cursul lui; l-a parcurs în lung și în lat, l-a aprofundat, l-a sintetizat, a găsit punctele de vedere cele mai bune pentru studiarea faptelor, potrivit cu vârsta și cu gradul de pricepere al elevilor. El știe acum unde trebuie să stăruie mai mult și unde nu, și tot ce spune, spune cu inimă, cu foc și cu convingere, pentru că așa lucrează omul când a prins drag de lucrul lui. În decursul practicei lui, el a găsit că e bine să lege faptele în cutare fel, să prezinte chestiunea sub cutare formă; fel și formă la care apoi se oprește. Iată-l deci tipicar. Dar tipicul în înțelesul acesta este tot ceea ce poate fi mai pedagogic, el nefiind altceva decât rezultatul unei lungi experiențe.

Când profesorul a ajuns astfel stăpân pe metoda ce convine mai bine clasei lui, iată-l deodată rotat la clasa a II-a, unde se face istorie medie. Nici cursul poate nu-i surăde, și nici metoda nu mai e aceeași. Și experiența începe din nou, pe spatele elevilor, și încă cu un element mai puțin: tragerea de inimă. Aici mai cu seamă stă pericolul rotațiilor arbitrare. — în nesocotirea voinței profesorului. Când schimbul de ore se face cu învoirea sau după voința profesorului, atunci într'adevăr, el poate să aducă foloase, tocmai fiindcă nu s'a înlăturat tragerea de inimă. În toate celelalte cazuri, schimbul nu este altceva decât un mijloc de vecinică perturbare. Rezultatele le vedem la fiecare început de an: facere și refacere de programe, ciocniri de ore, animozități între profesori, protestări la minister, vacanța în Septembrie, de toate în sfârșit, numai folos pentru școală nu.

Actuala autoritate școlară, în unele locuri, parcă înadins merge împotriva spiritului pedagogiei moderne, a căreia adeptă se pretinde a fi. Ea știe una și bună: profesorul să-și facă datoria, uitând că facerea datoriei, ca orice activitate omenească, e supusă la anumite condițiuni, cari pot neapărat să o ajute sau să o stânjenească.

În adevăr, multă vreme școala n'a pus temei decât pe sistematizări, pe claritatea raporturilor și pe agerimea cugetării, iar în chestiuni de morală pe noțiunea datoriei. Senzația, sentimentul, instinctive ale sufletului, căzuseră întrucâtva în disgrația educatorilor, ca ducătoare în ispită și prea mult înrudite cu fantazia primejdioasă. Mulți profesori n'au crezut în putința altei înrîuriri decât în a cuvântului considerat numai ca un înveliș al rațiunii. Dar cu cât devii mai practic, cu cât te influențezi mai mult de experiență, cu atât mai mult înțelegi că observația și senzația, sentimentul și fantazia sunt colaboratorii indispensabili ai rațiunii, ai educației, ai culturii, de oarece sunt factorii constitutivi în orice personalitate veritabilă, iar unde ei lipsesc, lipsa lor descoperă o știrbire în suflet... Cu intervenirea întregei noastre simțiri, lucrăm oricând mai bucuros și cu plăcere, voința stărnește mai puternic sângele, memoria este mai primitoare, atenția mai activă, înțelegerea problemelor intelectuale mai sprintenă, și în general toată munca din școală mai ușoară și mai bună, mai rodnică și mai vioasă, decât atunci când lucrăm

numai cu mintea, fără sentiment și fără fantazie și numai supt apăsarea rigidă a datoriei.

Știți de unde am scos acest din urmă citat? Din pedagogul german Adolf Matthias, adică din pedagogul pe care actuala autoritate școlară îl propune de călăuză profesorilor. Spiritul ce se desprinde din pedagogia lui Matthias, e atât de diferit de acela ce reese din activitatea administrației noastre școlare, în unele privinți, încât te întrebi, măhnit, dacă într'adevăr acolo sus, se știe și se înțelege ceva mai mult decât cele 300 articole din regulament.

Nu de circulări și recomandări e vorba, o! de acestea, se dau cu sutele; ci de pilde, de acte, căci cuvântul, considerat numai ca înveliș al rațiunii, nu are nici o înrîurire, ne spune Matthias.

Iată două cazuri foarte instructive.

Unui profesor i se ia 9 ore din specialitatea lui, și i se dă altele streine, pentru care nu depusese nici un examen de capacitate. Profesorul, indignat, și cu drept cuvânt, reclamă ministerului. Iată răspunsul:

MINISTERUL
INSTRUCȚIUNII ȘI CULTELOR

12 Septembrie 1908.

No. 57375.

Domnule Profesor,

Ministrul văzând cererea D-voastră, înaintată prin direcțiunea școlii unde funcționați ca profesor, vă face cunoscut că oricine are dreptul să se plângă, de câte ori s'a făcut vre-o nedreptate.

Plângerea d-voastră, fiind făcută în termeni necuviincioși față de autoritatea superioară școlară... vă amendăm cu pierderea salariului pe 15 zile, punându-vă tot odată în vedere că până în trei zile să ne prezentați scuzele cele mai depline, în caz contrar, vom lua măsurile cele mai energice în contra d-voastră.

Din acest răspuns se vede că actuala autoritate școlară a fost izbită întâi și întâi de termenii în care a fost redactată reclamația, iar nu de strigătoarea nedreptate ce s'a făcut profesorului, fără a mai vorbi despre tonul și procedarea aceasta militărească, cam nepotrivită, credem, pentru o autoritate școlară.

Dar nedumerirea noastră devine încă și mai mare când aceeași autoritate, la reclamația unui alt profesor, tot pentru schimb de ore din oficiu, reclamație făcută în termeni cât se poate de cuviincioși, — când aceeași autoritate, zic, găsește de cuviință să dea următorul neașteptat răspuns: „*Ministerul recunoaște dreptatea cererii d-voastră, dar vă avertizează pentru indisdisciplina*“... adică fiind că a reclamat!

Aici întâlnim nu numai o călcare a principiilor de pedagogie, dar și una a noțiunilor elementare de logică, căci pe când într'o parte îți spune că ai dreptul să te plângi, în altă parte te pedepsește fiindcă n'ai tăcut din gură.

Acum, dacă dela faptele înșirate sumar până aici, ne ridicăm la principiul care ne leagă, ajungem în mod firesc la următoarele două postulate pedagogice, adoptate și aplicate de actuala autoritate școlară:

1. Un profesor va preda cu atât mai bine o materie cu cât o va cunoaște mai puțin.

2. Un profesor va da rezultate cu atât mai satisfăcătoare cu cât va lucra mai cu fără tragere de inimă.

III.

Starea aceasta de lucruri nu poate să nu aibă o înrîurire asupra profesorilor și, neapărat, o înrîurire în rău. Scepticismul, indiferentismul, acel «lasă-ți să te las» specific românesc, neîncrederea și apatia stearpă în sfârșit, de unde nu se poate scoate nimic bun, dacă nu-și au toată pricina aici, găsesc cel puțin un teren foarte prielnic, care le întreține și le mărește.

Răul e cu atât mai mare, că profesorii tineri, noi intrați în învățământ, sunt coprinși de aceiași dispoziție de spirit închisă și fără avânt. Toate generațiile tinere când intră în arena vieții, încep în genere cu o părere exagerată despre forța și destiniile ei, părere folositoare pentru că îți dă încredere și te îndeamnă hotărât la luptă. Poate că vei îndura multe nemulțumiri, multe dureri în luptă, poate chiar să și cazi, dar în sfârșit izbânda, dacă vine, tot din luptă vine. Generația care ne-a precedat n'a făcut alt-fel. Ea a pornit cu speranțe nețarmurite. Ea se credea chemată să săvârșească fapte mari, să schimbe cu desăvârșire fața țării, să inaugureze o literatură nouă, o cugetare nouă, o istorie nouă. Ea n'a dat tot ce a făgăduit—programul era prea vast—dar a lăsat cel puțin un început sănătos, un drum, a tras o brazdă nouă.

Generația de azi, dimpotrivă, începe parcă prin un fel de neîncredere, prin o părere nu tocmai bună de sine. Când o furtună se arată la orizont, ea nu se gândeste cum să o înfrunte, ci cum să o înconjoare. Să fie oare modestie, ca conștiința unei inferiorități? Viitorul ne-o va arăta. Un lucru însă pare lămurit, anume că ea pășește înainte cu puțin entuziasm, cu puțină credință, puțină preocupare de ce va fi și, ceia ce este încă și mai rău, cu un șters sentiment al datoriei. Răul e general, de sigur, dar la profesori el pare încă și mai pronunțat, din pricina relelor pe cari noi le-am semnalat în parte aici. Nu îndrăznesc să susțin că vina trebuie să cadă toată în sarcina și numai în sarcina administrației școlare de acum, aceasta are totuși cea mai mare parte de răspundere, și iată pentru ce:

Când cumperi marfă dela un negustor oarecare, și în urmă descoperi că ți sau dat multe lucruri false, te superi, de sigur, dar nu faci cine știe ce caz. Când negustorul, însă, e cu reputație, dintre cei cu reclamă întinsă, despre care presa și afișele ne spun în ton înflăcărat că are marfa cea mai nouă, mai fină și mai veritabilă, când negustorul pe de asupra, mai trece și drept întemeietorul cel mai autorizat al industriei și comerțului din România, atunci firește, așteptările noastre sunt altele și dacă în marfă găsim lucruri false, ceia ce simțim nu mai e o simplă supărare, ci indignare și amărăciune.

Ceva asemănător întâlnim și în sentimentul profesurii noastre de azi. Lucrul de altfel se explică. Când în era legalităților vezi ilegalități; când în eră pedagogiei vezi practica cea mai antipedagogică; când în eră disciplinei bazată pe principiul libertății, vezi aplicându-se disciplina cea mai autoritară; când în eră de-

mocratismului, în sfârșit, și a libertății, vezi că poste profesorime apasă un spirit mai mult milităresc,—e greu să te oprești numai la supărare. Profesorii, fiind și ei niște ființe simțitoare, cu ochi ca să vadă, cu urechi ca să audă, ba și cu ceva judecată, nu se poate să nu observe aceste strigătoare anomalii, să le apropie, să le compare, să le cântărească și să tragă neapărat încheieri, cari nu numai supără, dar și amărăsc.

Stare dăunătoare, de sigur, pentru ca formele externe, adică ordinile, legile, metodele primesc o însemnătate efectivă numai atunci când ele sunt aplicate de un om cu voința caldă și într'un spirit liber, stăpân pe sine, iar nu ca sclav al formelor. Bună e și metoda; dar lipsurile metodei și ale mecanismului școlar în genere se pot suplini prin destoinicia profesorului mult mai ușor, decât nedestoinicia acestuia prin metodele și întocmirile cele mai desăvârșite. Personalitatea profesorului e deci hotărâtoare; spiritul nu se educă decât prin spirit.

Autoritatea școlară cunoaște, nu-i vorbă, însemnătatea personalității, despre care, în circularile sale, vorbește adeseori frumos și cu socoteală. Din nefericire, când trece la fapte, ea lucrează în așa chip, ca și când ar vrea parcă să stingă în profesor, ceea ce cere să se desăvârșească în elev. De aceea, pentru a ne forma o idee dreaptă despre starea lucrurilor din învățământ, nu trebuie să ne luăm numai după starea legală, adică după ceia ce se scrie, dar și după ceia ce se face.

Dacă ar fi vorba numai de circulari, am putea citi, din când în când, câte una într'adevăr originală, plină de cele mai bune intenții și în care se poate găsi foarte multe și variate lucruri. În o astfel de circulară, profesorul de filosofie, de pildă, ar putea găsi o vastă metafizică; cel de estetică o caldă poezie; cel de limba română, perioade pline și un stil cu număr; cel de logică—porniri nobile și înalte avânturi, ale cărora înțeleș însă, din nenorocire se evaporază adesea în nori. Așa în cât, în privința aceasta, afară de profesorul de logică care cam cârtește puțin, toată lumea ar putea fi mulțumită.

Din cele arătate, noi nu voim să conchidem că toate măsurile luate de actuala administrație școlară, dar absolut toate, sunt rele și fără de folos. Se găsesc, de sigur, și măsuri bune, despre cari d-nii inspectori vor fi vorbind, nu ne îndoim, în rapoartele lor, cu un lux de detalieri, care ne dispensează de a mai reveni. Noi nu facem altceva decât să complectăm pe acești înalți demnitari ai educației noastre, aducând la cunoștința d-lui Ministru și lucrurile despre care nu se vorbește în rapoarte, lucruri, care au, netăgăduit, o mare înrîurire în învățământul secundar.

Nădăjduim că d. Ministru va lua act de semnalarea noastră fără a o lua în nume de rău, și că dacă se va supăra, se va supăra pentru că asemenea lucruri au putut să se săvârșească, iar nu pentru că i s'au adus la cunoștință. În materie de învățământ, părerile și observațiile trebuiesc ascultate și corectate ori de unde ar veni, căci pedagogia, ne spune undeva Mathias, e, într'un anume sens, «și o artă care nu-i numai proprietatea unor breslași, dar și proprietatea firilor nobile, care-și dau osteneală să gândească fără prejudecăți

«asupra culturii și educației. A deschide urechile și la «vorbele acestora, cari adese ori nemeresc cu al lor «dar divinator soluțiile exacte, pe care nu le-a putut «găsi specialistul cu înalta-i înțelepciune, este de folos «și pentru profesorii tineri, și pentru cei bătrâni; și «de aceia ascultarea lor nu poate fi decât priincioasă «pedagogiei practice.»

Afară de asta, dacă e bine ca un Rege să știe, nu numai ce zic miniștrii, dar și ce zice poporul, de ce adică nu ar fi bine să știe și ministrul, nu numai ce spun inspectorii, dar și ce gândesc profesorii. Să nu se uite iarăși, că aici e vorba de oameni cari trebuie să formeze oameni; că inima lor, că sufletul lor, vesel, trist, posomorât sau deschis, se revarsă în alții, și că dacă știința căpătată, în parte se pierde, apoi însușirea sufletească, bună sau rea, rămâne. E o greșeală deci, și una mare, de a se nesocoti sentimentul profesorilor.

Agonisia mijloacelor pe cari ni le pune la îndemână metoda, este de sigur de un mare preț; acestea, însă, ori cât de cu îngrijire vor fi fost alese, dacă sunt lipsite de sentiment, nu vor putea aduce o prea mare prefăcere. Sentimentul este mai hotărâtor, el scoate, nu știi de unde, din adâncimi misterioase, o forță de înrîurire care aprinde îndafă.

În om sunt multe puteri cari nu se traduc în acte, ele rămân adeseori ascunse și lui și altora, în umbra potolită a sufletului, unde se închiagă tainic toate rezervele vieții. Această comoară, la unii stă strâns închisă în întreg mersul vieții, ca și când nu ar fi; la alții însă ea se revarsă larg în afară, sub formă de iubire, de devotament, de sacrificiu,—adică sub cea mai frumoasă formă pe care a putut-o și o poate încă îmbrăca energia omenească.

Dacă în învățământul secundar multe puteri rămân astăzi închise, vina nu este a profesorilor.

N. EM. TEOHARI.

BIALGEBRA DE EMANUEL GRIGORAȘ

Să cunoaște rolul important pe care-l are în matematici, convențiunea.

Ea e arbitrară, dar odată fixată, servește de temelie tuturor construcțiilor de calcul posibile. Convențiunea deși nu are nimic absolut, e necesară pentru că fără ea nu ar fi cu puțință un *limbaj* matematic, după cum în relațiunile omenești, nu ar fi posibilă o înțelegere fără întrebuițarea unui anumit vocabular.

De pildă, e absolut convențional în matematică modul de a fixa sensul. Dacă luăm o linie infinită, pe ea un mobil s'ar putea mișca din două părți, fie din către un căpătâiu, fie din către celălalt căpătâiu. Și dacă într'un punct A al liniei, așezăm o persoană, convenim ca să dăm un semn sensului, în care mișcarea se face dela stânga la dreapta, și alt semn sensului, în care mișcarea e dela dreapta la stânga. Și în Electrodinamică Ampère a stabilit sensul unui curent tot din pozițiunea unei persoane „*le bonhomme d'Ampère*“, față de curent. Și astfel avem noțiunea de sens pozitiv (+) și negativ (—), dar într'un mod pur convențional.

Cantitățile algebrice după cum poartă aceste semne sunt *positive* și *negative*: $+a$ e o cantitate pozitivă,

și — b o cantitate negativă. Se mai cunosc încă și cantități *reale* și *imaginare*. O cantitate reală e aceea care înmulțită prin ea însăși cu semnul ei, ne dă o cantitate pozitivă, de ex.: $(-a) \times (-a) = +2a$, $(\pm\sqrt{c}) \times (\pm\sqrt{c}) = +c$; iar o cantitate imaginară, o cantitate de neconceput, pentru că nu se poate ca o cantitate înmulțită prin ea însăși să ne dea o cantitate negativă.

Însă d-l Emanuel Grigoraș în *Bialgebra* sa, printr'un nou mod de a înfățișa sensurile, — sub o dublă considerare, de aci și numele de Bialgebră —, ne dă posibilitatea, în general, de a trece dela o expresie reală la alta imaginară, și de a fixa geometricește, poziția pe care o ocupă, din punct de vedere analitic, expresia imaginară față de cea reală. Și *Bellavitis* a încercat a face aceasta, pentru că determină expresiunile imaginare pe perpendiculara la liniile date, dar interpretarea lui eră pur geometrică, nu aveă caracterul de generalitate.

Bialgebra propune un nou sistem de determinare al sensurilor. Sensurile nu se rapoartă la o singură persoană care să privească linia, ci la două persoane care să privesc, de o parte și de alta a liniei, față în față. S'au, dacă sensul să poate determina de o persoană care privește o linie, stând cu picioarele pe linie, el să mai poată determina și din altă poziție a persoanei, socotind-o cu capul pe linie, adică aceiași persoană, rotindu-se în jurul ei, față de linie, cu un unghi de 180° .

Toată noutatea Bialgebrei constă în *transpozițiune*; transpoziția, în privința considerației semnului unui sens, fiind însuși fundamentul sistemului.

Formulele algebrice sunt expresiuni care indică operațiuni ce sunt de efectuat, adică înlănțuirea ce există, între diferite cantități. Diferitele raporturi dintre linii, suprafețe, volume, pot fi ast-fel exprimate printr'o formulă algebrică. Și Bialgebra, grație principiului ei de transpoziție, are pentru fiecare formulă o dublă considerare, adică, câte o expresie pentru fiecare din cele două pozițiuni indicate. În felul acesta, Bialgebra are avantajul asupra Algebrei de a realiza cantitățile *imaginare*, pentru că aceiași *formulă algebrică*, dă întotdeauna o cantitate *reală* într'o pozițiune, și una imaginară în cealaltă. *Imaginarele*, după Bialgebră n'ar fi decât un efect al sistemului și poziției întrebuițate.

Ea mai introduce în știință o noțiune nouă, aceea a multiplicității unei aceiași valori algebrice. O valoare scrisă după cum permite algebra, sub mai multe forme echivalente, ne dă în cealaltă pozițiune a sistemului Bialgebrei, valori diferite unile de altele.

Bialgebra rezolvă toate imaginarele ce se găsesc în *Geometria analitică*, *Trigonometrie* și *Mecanică*, construind curbele reprezentate prin ele, și demonstrând în privința lor, proprietăți noi, ca: *curbele cu coeficienți imaginari*. E bine să amintim că în Mecanică, sistemul eră întrebuițat când să prezentau anumite imaginare, dar recurgându-se la căi piezișe, fără să existe o generalizare.

Până acum, aici să opresc investigațiunile ei, și e mai mult ca probabil că ea nu și-a spus încă ultimul său cuvânt.

E. S.

BOALELE INTESTINULUI

DIAREEA (LA COPII ȘI BĂTRÂNT), DIZENTERIA
COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE BOALELE
CE PROVİN DIN **Infecțiunile intestinale** SE VIN-
DECĂ PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion parolactic)

APROBAT DE CONS. SANIT. SUPER.
ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA

LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.

Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,70
Cereți prospecte gratuit

„AGRICOLA”

Societate Anonimă de Asigurări Generale în București
SEDIUL: STRADA SARINDAR, No. 2.

Capital Statuar Lei 4.000.000
Prima emisiune Lei 2.500.000. Vârșafi Lei 2.000.000

ASIGURARI IN RAMURELE:

Incendiu, Viață, Grindină,

Transport și Accidente

Reprezentanța în București: STRADA DOAMNEI, No. 11.

BIBLIOTECA ROMÂNESCĂ

ENCICLOPEDIA SOCEC

COSTIN-P

Povestirile lui Mihail Eminescu
(Făt-frumos din lacrimă, La aniversara, Cozara, Sărmanul Dionis)
Cu studii literare de MIHAIL DRAGOMIRESCU,
un portret și un indice rezumativ

No

9-10

BIBLIOTECA CULTURALĂ (autori români clasici)

PREȚUL

55

BANI

Pasta de dinți

HENȚIESCU

— 1921 —

Cea mai igienică
și
antiseptică

CASA DE BANCA
MARMOROSCH, BLANK & Comp.
BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI No. 8

Face tot felul de operațiuni de bancă

Anticipațiuni asupra valorilor în
depozit și ori ce transacțiuni financiare

Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturilor piețelor
din Europa și America.

Studii Filosofice

ÎN SPECIAL:

Revistă pentru Cercetările de Psihologie

TEORETICE ȘI APLICATE LA:

ȘTIINȚA DREPTULUI, PEDAGOGIE ȘI SOCIOLOGIE

SUB DIRECȚIUNEA D-LUI

C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București

REDAȚIA:

BUCUREȘTI. — BULEVARDUL FERDINAND, 55.

ABONAMENTUL ANUAL LEI 6.

Abonamentul anual cumulativ la „Studii
Filosofice” și „Noua Revistă Română”, 15 Lei.